



dás, no és talán a „nagypolitika változása” (*Vranitzky* kancellár 1991. július 8-i beszéde, amelyben először határolódott el az addig általánosan vallott „Auszt-ria volt az első áldozat” elméletétől – *a szerk.*)

A kezdeti próbálkozásoknak nagy lendületet adott, amikor David *Forstenlechner*, Steyr polgármestere is bekapcsolódott a munkába. Az ő tekintélye és széles ismeretségi köre ma is segítséget jelent, támogatásával könnyebb hozzáférni pénzforrásokhoz.

Az említett várospolitikus (ma már csak volt polgármester) arra a kérdésre, mi készítette annak idején a bizottság támogatására, egy emléket idézi fel. Hivatalos küldöttséggel Izraelbe látogatva a *Yad Vashem*ben mindennél jobban megrendítette a meggyilkolt gyermekek emlékműve. Nem kerülte el figyelmét, hogy a legtöbbjük halála színhelyeként Mauthausent tüntették fel. Belépillant, hogy ő naponta megy el a helység mellett, és elkezdte faggatni szüleit, mit tudtak minderről. Ő maga a negyvenes évek végén született, a háború gyermekkorában legfeljebb annyiban volt téma, hogy „azok nehéz idők voltak”. Kérdéseire sem kapott választ, zavart hallgatásba ütközött, szülei idegesen háritották el az érdeklődését. Ekkor és így ismerte fel, milyen nagy szükség van a Steyri Mauthausen Bizottság munkájára.

A zsidó temető sírjainak helyreállítása, a steyri áldozatok emléktáblájának elhelyezése a belső falon csak az első lépések voltak. A meggyilkolt steyri zsidók nevének felsorolása alatt fura alakú, láthatóan egy nagyobb szikladarabból kiszakított kőre helyezhetik az emlékezés kavicsait a látogatók. A kő-asztal önmagában is jelkép. Ugyanígy szakították ki Steyrből a zsidó lakosokat, akik nélkül ez a város már soha nem lesz ugyanaz – mondja Karl Ramsmaier. Ma már róluk is többet tudni: időközben feldolgoztuk a történetüket. A legnagyobb család utolsó – 1992-ben elhunyt – tagjáról kapta nevét a temető felé vezető sétány. Ma egyetlen zsidó lakosa sincs a városnak.

Az emlékműállítás sem mindig könnyű. Az egykori zsinagóga épületébe beköltözött osztrák nagybank ugyan betartotta a műemlékvédelem előírásait: az átépítésnél megőrizte a belsőépítészeti maradványokat, de emléktábláról hallani sem akart. A bejáratnál elhelyezett oszlop a rajta levő felirattal szívós tárgyalások eredménye.

Ramsmaier úr nem hiába foglalkozott egész felnőtt életében fiatalokkal, mélyen hisz a megfelelő oktatás, a felvilágosítás erejében. Nyári táborokat szervez, amelyekre az ország minden részéből érkeznek iskolások, hogy a helyi zsidóság történetével megismerkedjenek, túlélőkkel találkozzanak. Ez utóbira persze egyre kevesebb mód van. A Múzeumok Éjszakáján megnyitják a temetőt és a sírok mellett tartanak felolvasásokat a témával kapcsolatos művekből. Kisebb-nagyobb kiállítások emlékeztetnek a múltra, újabb emlékhelyeket nyitnak meg, szervezik a találkozókat, szellemes műtfeldolgozó feladatokat adnak az iskolásoknak. És közben folyamatosan kutatnak. Bújják a németországi levéltárakat, keresik a kapcsolatot az áldozatok leszármazottaival, követik

a legkisebb nyomot is. Az eredményekről már több könyv is megjelent, a legutóbbi a bizottság fennállásának huszadik évfordulóján.

A kutatási témák egyike a magyar zsidók halálmenete, azoké, akiket a vesztüket érző nácik 1945. március-áprilisában a Dél-keleti Fal építéséről gyalog hajtottak nyugatra, majd *Gunskirchen*, illetve *Ternberg* környékén kivégeztek, hogy személyükben nehogy tanúkat találjanak az amerikaiak. A szomorú menet itt, az Enns völgyében, Steyrnél haladt el. Alig tíz kilométerrel idebb, Ternbergben lőtték agyon 1945. április közepén az agyonhajszolt magyarokat. (A kényszermunkásokkal épített vízi erőmű máig működik.) A holttesteket, a tábor május 4-én felszabadító amerikaiak egy gunskircheni tömegsírban találták meg. A nürnbergi per bizonyító eljárása miatt vállalkoztak az exhumálásukra, majd az áldozatok földi maradványait a steyri temetőben szintén tömegsírban temették el. A náluk talált okmányok alapján azonosított tizenöt kivégzett ember nevét továbbították az időközben Budapesten létrejött Holokauszt Emlékközpontnak. Az egyik áldozat leánya ott, a Páva utcában, egy véletlen folytán értesült erről. Ezt követően felvette a kapcsolatot a steyri bizottsággal.

Ez a története a Budapestről, az egyik áldozat leszármazottaitól érkezett emléktáblának – említi Karl Ramsmaier. Nem mindig ilyen egyszerű a kapcsolattfelvétel, pedig sokan – gyakran a tengerentúlról – fordulnak a bizottsághoz. A gyermekeknek, unokáknak valamilyes megnyugvást jelent a tudat, hogy legalább létezik egy sír. Ennyi évtized múltán még mindig sok a rejtély. Nemrégiben ezres nagyságrendű jelölés nélküli urnát találtak a szomszédos keresztény temetőben. A soah (a zsidók náci üldözése és megölése időszakában) kezdetén valószínűleg az itteni krematóriumot is használták. Előkerült ugyan egy részleges névlista is, a hamvak azonosítása mégis szinte lehetetlen.

A következő feladat, amire most minden erejükkel készülnek, az *Emlékezet tárnája* címen 2013-ra tervezett kiállítás. A helyszín a *Lamberg*-kastély alatti egykori légvédelmi bunker, ez a Tabor-hegy belsejében kényszermunkásokkal kialakított patkóalakú tárna. Sok-sok szenvedés színhelye, amely önmagában is szimbólum. A keskeny járat visszakanyarodása a kiindulási ponthoz a barbarizmus kilátástalanságát jelképezi. Már eddig is rendeztek itt megemlékezéseket, tartottak felolvasásokat. A kiállításához évek óta gyűjtik az anyagot, amely minden eddiginél jobban szembesít majd azzal, hogy mi történt ezen a varázslatos vidéken 1938 és 1945 között. A projekt időközben országos méretűvé szélesedett, a megvalósításhoz szövetségi támogatást is kap a bizottság, amely a mégoly nagyszabású feladat megvalósítása közepette sem feledkezik meg a kicsi temetőről, az ottani sírok, emléktáblák gondozásáról. Köztük most már egy olyanéről is, amelyen tizenöt magyar név sorakozik.

Szászi Júlia